

Pamiętnik Literacki 2010, 4, s. 215-220

Jadwiga Rudnicka

(7 września 1916 – 25 kwietnia 2006)

Jerzy Starnawski

IV. K R O N I K A

Z M A R L I

Pamiętnik Literacki CI, 2010, z. 4
PL ISSN 0031-0514

JADWIGA RUDNICKA (7 września 1916 – 25 kwietnia 2006)

Jadwiga Rudnicka urodziła się 7 września 1916 w Fastowie na Ukrainie. Rodzice, Antoni Władysław i Aniela z Kujawskich, rolnicy, przenieśli się po odzyskaniu przez Polskę niepodległości do Bobrowego koło Gorzkowa w powiecie krasnostawskim. Tu upłynęło dzieciństwo Jadwigi. Tu uczęszczała do szkoły powszechnej, po czym kształciła się w Seminarium Nauczycielskim w Zamościu, które ukończyła w 1935 roku. Następnie zdała eksternistycznie maturę gimnazjalną typu humanistycznego w Lublinie (1936). W latach 1936–1938 była nauczycielką szkoły powszechnej, prawdopodobnie w pobliżu Gorzkowa. Studia bibliotekoznawcze rozpoczęła dwa lata później w Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie (dokładnie: Wydział Pedagogiczny, Sekcja Społeczno-Oświatowa). Tu w ciągu r. 1938/39 była uczennicą wybitnych profesorów: Jana Muszkowskiego, Heleny Radlińskiej, Zygmunta Szweykowskiego. Na ćwiczeniach prof. Szweykowskiego przedstawiła pracę *Dwa typy tragizmu Wyspiańskiego na podstawie „Sędziów” i „Warszawianki”*.

Wojnę przeżyła na wsi: uczyła w szkole powszechnej, brała udział w tajnym nauczaniu w zakresie szkoły średniej. W listopadzie 1944 mogła wrócić do studiów, tym razem na Wydziale Nauk Humanistycznych w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Głównym przewodnikiem naukowym Rudnickiej był prof. Juliusz Kleiner. Uczęszczała na wykłady i seminaria profesorów Jana Parandowskiego, Marii Dłuskiej, Stefana Kawyna, a także Henryka Elzenberga (estetyka) i Mariana Morelowskiego (historia sztuki). Była wybijającą się studentką; miała często coś do powiedzenia na ćwiczeniach i seminariach, aktywnie pracowała w Kole Polonistów. Od początku wznowienia w Lublinie działalności Oddziału Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza uczestniczyła w zebraniach. A to wszystko przy wykonywaniu pracy zarobkowej: początkowo w bibliotece Zakładu Historii Literatury Polskiej KUL, później w Bibliotece Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie. Magisterium uzyskała w czerwcu 1947 u prof. Kleinera po przedstawieniu studium *Uczoność w rozprawach Norwida*.

W latach 1947–1971 Rudnicka pracowała w Bibliotece Narodowej w Warszawie. Nawiązała kontakt z prof. Wacławem Borowym i pod jego kierunkiem napisała dysertację doktorską *Życie literackie Warszawy w latach 1831–1863*. Promocja odbyła się w Uniwersytecie Warszawskim w czerwcu 1950. Po wielu latach uczyła swego profesora przyczynkiem *Edycje pośmiertne prac naukowo-literackich Wacława Borowego*¹.

¹ „Przegląd Humanistyczny” 1989, nr 6.

Począwszy od 1952 r. Rudnicka publikowała prace większe i mniejsze. Debiutowała przyczynkiem naukowym *Pierwszy przekład polski powieści Wiktora Hugo „Les Misérables”* („Zeszyty Wrocławskie” 1952, nr 2). Będąc autorką trzech książkowych pozycji z zakresu bibliotekoznawstwa: studium monograficznego *Biblioteka Ignacego Potockiego* (Wrocław 1953), monografii bibliograficznej *Bibliografia powieści polskiej, 1601–1800* (Wrocław 1964) – obie prace wydane w serii „Książka w Dawnej Kulturze Polskiej” (t. 4 i 13), i studium *Biblioteka wilanowska. Dwieście lat jej dziejów (1741–1932)* (Warszawa 1967), a także dwu opracowań edytorskich: *Korespondencja Karola Estreichera z Marią i Felicjanem Faleńskimi (1867–1903)* (Wrocław 1957. „Archiwum Literackie”, t. 3) oraz Felicjana Faleńskiego *Wspomnienia z mojego życia* (Wrocław 1964. „Archiwum Literackie”, t. 8, s. 8–114), habilitowała się w Uniwersytecie Wrocławskim w zakresie bibliotekoznawstwa (1970). Podstawą przewodu były *Bibliografia powieści polskiej* i *Biblioteka wilanowska*.

Jako docent, a w hierarchii bibliotekarskiej kustosz dyplomowany, pełniła Rudnicka w latach 1971–1977 funkcję kierowniczkę działu starych druków i rękopisów w Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy. Były to lata najbardziej owocne w jej twórczości naukowej. Współ z Sante Graciotim przygotowała *Inwentarz biblioteki Ignacego Krasickiego z 1810 r.* (Wrocław 1973). W tym czasie wyszła sporządzona przez nią w latach pracy w Bibliotece Narodowej *Bibliografia katalogów księgarskich wydanych w Polsce do końca XVIII wieku* (Warszawa 1975). W ramach serii „Prace Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy” była Rudnicka współautorką *Katalogu rękopisów Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy* (t. 1: Sygnatury 1–200); *Katalogu starych druków Biblioteki Publicznej [...]* (cz. 3: *Polonika XVII wieku*. Warszawa 1976)², *Archiwum Biblioteki Publicznej [...]* ([t. 1:] Akta nr 1–245. Warszawa 1977) oraz autorką opracowania edytorskiego *Listów Teofila Lenartowicza do Tekli Zmorskiej 1861–1893* (Warszawa 1978). W ciągu sześciu kolejnych lat powstawała co roku jedna pozycja książkowa, której Rudnicka była autorką lub współautorką.

W latach 1977–1987 doc. Rudnicka wykładała w sekcji bibliotekoznawstwa i filologii polskiej (doba staropolska i oświecenie) w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Olsztynie (dziś Uniwersytet Warmińsko-Mazurski), dokąd dojeżdżała z Warszawy. Ostatnią jej większą pracą z zakresu bibliotekoznawstwa był zbiór dokumentów: *Biblioteka Stanisława Augusta na zamku warszawskim* (Wrocław 1988. „Archiwum Literackie”, t. 26). W ostatnim okresie prowadzenia wykładów i seminariów przeniosła się do Lublina i jeszcze do czasu przejścia na emeryturę kontynuowała dojazdy do dalekiego Olsztyna. W latach 1985–1988 miała także zlecone wykłady o Krasickim w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, później związana była z Pracownią Norwidowską; Towarzystwo Naukowe KUL przyjęło ją w poczet członków-korespondentów.

Tak wygląda biografia naukowa Rudnickiej i – w zarysie – osiągnięcia na niwie bibliotekoznawstwa. Rudnicka była wszakże przynajmniej w równej mierze historykiem literatury polskiej. Praca magisterska wytyczyła jedno z trzech głównych jej zainteresowań na tym polu: twórczość Norwida; dysertacja doktorska – drugie: literatura krajowa XIX wieku; trzecie – oświecenie – przyszło z pracami

² Części 1–2 zostały już wcześniej opracowane przez A. Kawecką-Gryczową.

bibliotekoznawczymi. Jako bibliotekoznawca była Rudnicka także historykiem literatury, jako historyk literatury była także bibliografem i bibliologiem.

W zakresie oświecenia pracowała najpierw nad „Monitorem”. Dzięki jej szperactwu naukowemu okazało się, że podstawowe pismo czasów stanisławowskich dotrwało do 1785 roku³. Periodykami polskimi nie odnalezionymi i nie odnotowanymi u Estreichera zajęła się w szkicu *W poszukiwaniu starych czasopism*⁴. Wniosła uzupełnienia do Ludwika Bernackiego *Repertuaru utworów scenicznych*⁵.

Jadwiga Rudnicka

Dla badaczy powieści staropolskiej podstawowym źródłem poszukiwań jest wspomniana już *Bibliografia powieści polskiej, 1601–1800*.

Trzy prace Rudnicka poświęciła Stanisławowi Kostce Potockiemu. Omówiła w oparciu o rękopisy jego mecenat; podała „informację” o jego próbach poetyckich, wyliczyła jego zasługi w życiu kulturalnym⁶. Wielokrotnie wracała do księcia poetów stanisławowskich, o którym u schyłku działalności prowadziła wykłady uniwersyteckie. Zaczęło się od przyczynku *Z dziejów czasopisma Ignacego Krasickiego „Co Tydzień”*⁷. Potem był drugi: *Jak powstał „Kalendarz obywatelski” Ignacego Krasickiego*⁸. Wykładając w Olsztynie zajęła się badaczka projek-

³ *Ostatnie roczniki „Monitora” (1784–1785)*. „Pamiętnik Literacki” 1953, z. 2, s. 655–657.

⁴ „Pamiętnik Literacki” 1958, z. 4.

⁵ „Pamiętnik Teatralny” 1961, nr 1; uzupełnienia – *ibidem*, 1968, nr 2, s. 243.

⁶ *Mecenas Stanisława Kostki Potockiego w świetle jego spuścizny rękopiśmiennej*. „Przegląd Humanistyczny” 1958, nr 5; *Informacja o wierszach Stanisława Kostki Potockiego*. „Pamiętnik Literacki” 1964, z. 2; *Rola St. K. Potockiego w polskim życiu kulturalnym*. „Biuletyn Historii Sztuki” 1972, nr 2.

⁷ „Rocznik Biblioteki Narodowej” 1966.

⁸ *Ibidem*, 1968.

tami rekonstrukcji sal na zamku lidzbarskim i związkami z nim księcia biskupa⁹. Powróciła do badań nad „Monitorem”, publikując *Żapiski Krasickiego na egzemplarzu „Monitora” z 1766 roku*¹⁰. Poświęciła szkic „dowcipowi” Krasickiego-prozaika¹¹. Studium *Krasicki o edukacji na łamach „Monitora”*¹² ogłoszone zostało równocześnie z bardzo pomysłowo skonstruowanym tomikiem: Ignacy Krasicki, *O języku ojczystym, teatrze i edukacji. Wybór z „Monitora” (1765–1772)*¹³. Wybór z tekstów Krasickiego poprzedziła Rudnicka wstępem, omawiającym jego udział w „Monitorze”. W zakończeniu podana została sylwetka pisarza skreślona przez Franciszka Bohomolca. Ostatni przyczynek dotyczący księcia biskupa warmińskiego opublikowała Rudnicka w tomie „Roczników Humanistycznych TNKUL” zatytułowanym *Ignacy Krasicki i okruchy staropolskie*¹⁴.

Dwusetną rocznicę powstania Komisji Edukacji Narodowej uczciła Rudnicka kilkoma przyczynkami, z których najważniejszy to *Książka w działalności KEN (1773–1794)*¹⁵. W ramach obchodów roku Kochanowskiego wygłosiła 21 kwietnia 1980 w Olsztynie referat *Jan Kochanowski w szkołach KEN*¹⁶. Życia literackiego doby stanisławowskiej dotyczyły rozprawy: *Ruch księgarski w Warszawie za Stanisława Augusta; Biblioteki mieszczan warszawskich za Stanisława Augusta*¹⁷. Spośród kilku prac o bibliotece ostatniego króla polskiego wymienić trzeba, poza zbiorem dokumentów, rozprawę *Wykorzystanie księgozbioru Stanisława Augusta*¹⁸.

Jeden temat wracał często na warsztacie Rudnickiej: polska recepcja *Tysiaca nocy i jednej*. Bibliografka powieści polskiej dawnych wieków wystąpiła z komparatystycznymi przyczynkami: *Opowiadanie w XVIII-wiecznym cyklu „Tysiąc nocy i jedna” w zestawieniu z opowiadaniem w „Poncjanie” i „Rękopisie znalezionym w Saragossie”*; *Ballada Mickiewicza „Młodzieniec zaklęty” [z Dziadów części I] a „Historia młodego króla Wysp Czarnych” z „Tysiaca nocy i jednej”*¹⁹. Dwukrotnie pisała na temat recepcji wielkiego cyklu powieściowego w artykułach syntetycznych: *„Tysiąc nocy i jedna” w twórczości pisarzy polskich*²⁰; *„Tysiąc nocy i jedna” w Polsce doby oświeceniowej*²¹. Po latach dwie syntetyczne rozprawki na podobne tematy²² stanowiły główny trzon pozycji książkowej *„Tysiąc nocy i jedna” w kulturze polskiej* (Lublin 2000), wydanej własnym nakładem w 20 egzemplarzach. Sic. Poważna badaczka oświecenia była członkiem Polskiego Towarzystwa Badań nad Wiekiem Osiemnastym.

⁹ *Lidzbark Warmiński dwa wieki temu a dziś. „Twórczość”* 1978, nr 10, s. 161–162.

¹⁰ „Pamiętnik Literacki” 1986, z. 4.

¹¹ *Dowcip Krasickiego (na przykładzie prozy)*. „Prace Literackie” t. 31 (1991, wyd.: 1993).

¹² „Gdańskie Zeszyty Humanistyczne”. *Prace Historycznoliterackie*, 17 (1995).

¹³ Olsztyn 1995.

¹⁴ *Krasickiego zdanie o Stanisławie Auguście*. „Roczniki Humanistyczne” t. 50 (2002), z. 1.

¹⁵ „Przegląd Biblioteczny” R. 41 (1973), z. 4.

¹⁶ Druk: „Przegląd Humanistyczny” 1981, nr 3.

¹⁷ „Studia Warszawskie” t. 2 (1968), z. 1; t. 16 (1973), z. 2.

¹⁸ W zb.: *Z badań nad dawną książką. Studia ofiarowane profesor Alodii Kaweckiej-Gryczowej w 85-lecie urodzin*. Red. P. Buchwald-Pelcowa [i in.]. T. 2. Warszawa 1993.

¹⁹ „Przegląd Humanistyczny” 1967, nr 1; 1968, nr 5.

²⁰ W zb.: *Wschód w literaturze polskiej*. Red. J. Reychman. Wrocław 1970.

²¹ „Przegląd Humanistyczny” 1974, nr 2.

²² *„Tysiąc nocy i jedna” w kulturze literackiej polskiego oświecenia*. „Pamiętnik Literacki” 1998, z. 3; *Recepcja powieści z cyklu „Tysiąc nocy i jedna” w piśmiennictwie polskim*. „Pamiętnik Literacki” 1998, z. 4.

Życie literackie Polski pod zaborami stanowiło przedmiot licznych prac Rudnickiej. Ogłosiła ona listy Edwarda Dembowskiego i Henryka Kamińskiego do Hipolita Skimborowicza²³. Z autografów Lenartowicza opublikowała m.in. jego wiersz *Ordon*²⁴. Cybulskiemu i jego związkom z Wrocławiem poświęciła dwa przyczynki: *Fragment archiwum Wojciecha Cybulskiego w papierach Józefy Bąkowskiej*²⁵, *Relacja Wojciecha Cybulskiego o Wrocławiu*²⁶; rozprawa *Odcinek powieściowy* w „*Dzienniku Warszawskim*” i jego kontynuacjach (1857–1862)²⁷ zawiera bibliografię powieści ogłoszonych w periodyku.

Zajmując się głównie piśmiennictwem tworzonym w kraju, nie zapomniała Rudnicka o poetach największych. Jeden z najwcześniejszych jej przyczynków, *Adam Mickiewicz pod rządami Paskiewicza*²⁸, odsłonił okrajanie dzieł Mickiewicza przez rosyjską cenzurę. W oparciu o notatnik Tekli Zmorskiej powstał drobiazg *Adam Mickiewicz u Bojanowskich w Konarzewie pod Rawiczem*²⁹. O komparatystycznym przyczynku wspomniano. Do prac związanych z Rokiem Słowackiego (1959) włączyła się Rudnicka artykułem *Słowacki w Warszawie doby międzypowstaniowej*³⁰, traktującym o recepcji poety i o cenzurowaniu jego dzieł.

Szczęśliwa szperaczka posunęła naprzód wiedzę o Prusie w trzech przyczynkach. Ogłosiła nie wydaną za życia pisarza jego kronikę tygodniową *Polityka i logika* (1905)³¹. Pisała o jego podróży zagranicznej w 1895 r.; była współautorką (z Małgorzatą Wojtkiewicz) artykułu *Bolesław Prus i książki*³².

Spośród największych ukochała szczególnie Norwida. Od roku 1955 publikowała drobne przyczynki poświęcone temu poecie. Była szczęśliwą szperaczką: odnalazła kilkanaście nieznanymi listów, m.in. „nieznany list” do Wojciecha Cybulskiego³³, recenzowała pozycje dotyczące Norwida, począwszy od edycji *Pism politycznych i filozoficznych*, opracowanej przez Zbigniewa Zaniewickiego (1957)³⁴. Naukowe poszukiwania norwidowskie uintensywniły się w ostatnim okresie życia Rudnickiej. „*Studia Norwidiana*” zasilala badaczka od tomu 1 (1983, wyd.: 1985) prawie stale szkicami, przyczynkami biograficznymi lub filologicznymi. Jest ich jedenaście. Wyrosły one na marginesie pracy nad edycją listów poety w ramach *Dzieł wszystkich* przygotowywanych pod redakcją Stefana Sawickiego, podobnie jak rozprawy: *Problemy genologiczne listów Cypriana Nor-*

²³ *Listy Edwarda Dembowskiego do współredaktora* [„Przeglądu Naukowego”] (1841–1843). „*Pamiętnik Literacki*” 1995, z. 2; *Listy Henryka Kamińskiego do Hipolita Skimborowicza* (1842–1845). „*Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej*” t. 3 (1955, wyd.: 1956).

²⁴ „*Przegląd Humanistyczny*” 1959, nr 2. Tam (s. 117–126) 9 listów poety do E. Machczyńskiej z lat 1852–1857.

²⁵ „*Pamiętnik Literacki*” 1959, z. 3/4.

²⁶ „*Sobótka*” 1961, nr 1.

²⁷ „*Rocznik Biblioteki Narodowej*” 1965.

²⁸ „*Pamiętnik Literacki*” 1956, z. 1.

²⁹ „*Przegląd Humanistyczny*” 1974, nr 4.

³⁰ W zb.: *Juliusz Słowacki w sto pięćdziesięciolecie urodzin. Materiały i szkice*. Red. M. Bizan, Z. Lewinówna. Warszawa 1959.

³¹ „*Twórczość*” 1973, nr 10.

³² „*Przegląd Humanistyczny*” 1975, nr 5, 12.

³³ „*Twórczość*” 1955, nr 2.

³⁴ *Ibidem*, 1958, nr 10.

wida³⁵; *Datowanie listów Norwida*³⁶. Dwa studia pracowitej norwidystki miały charakter analityczny, poświęcone zostały: lirykowi *Gdybyśmy byli żywi, to co innego...*³⁷ i *Sonetowi do Marcelego Guyskiego*³⁸.

Wydania listów, które w dorobku Jadwigi Rudnickiej stanowiłyby *opus magnum*, autorka już nie doczekała³⁹. Zmarła 25 kwietnia 2006 w Lublinie, pochowana została 27 kwietnia w Gorzkowie.

Była osobą niesłyszanie pracowitą, badaczką obdarzoną nerwem szperackim. Swoje długie życie oddała całkowicie nauce. Skromna, często niedoceniana, a przecież wiele nowych faktów do nauki włączyła. Promieniowała dobrocią. R.i.P.

Jerzy Starnawski
(Łódź)

Abstract

JADWIGA RUDNICKA'S OBITUARY

The text is a remembrance about Jadwiga Rudnicka, a respectable researcher in old Polish book and 18th and 19th c. literature, especially Norwid's literary creativity.

³⁵ „Ruch Literacki” 1995, z. 6 (wyd.: 1996).

³⁶ „Roczniki Humanistyczne” t. 51 (2003), z. 1.

³⁷ „Roczniki Humanistyczne” t. 46 (1998), z. 1 (wyd.: 1999).

³⁸ „Ruch Literacki” 2003, z. 1.

³⁹ Tom 1 *Listów C. Norwida* (t. 10 *Dzieł wszystkich*) wyszedł w Lublinie w 2008 roku.